BOEKEN

Jostein Gaarder. *Vita Brevis, Het leven is kort.* Een liefdesgeschiedenis. Vertaald uit het Noors door Lucy Pijttersen. Uitg. De Prom/Houtekiet, Baarn 1997. 142 pp. ISBN 90-6801-547-8, *f* 29,90.

De vrouw van Augustinus

De Heilige Augustinus leefde in de periode voorafgaand aan zijn doop (in 387) meer dan tien jaar samen met een vrouw, die hem ook een zoon schonk. In zijn *Confessiones* spreekt hij slechts kort over die jonggestorven zoon Adeodatus, terwijl de vrouw er nog bekaaider afkomt: zelfs haar naam acht hij niet vermeldenswaard. Zijn summiere verwijzingen naar hun verhouding zijn steeds heel negatief gekleurd. Zij is voor hem 'De vrouw', 'Eva', model voor zondige lust.

Voor veel moderne lezers getuigt het van een onvoorstelbaar gebrek aan respect en menselijkheid om je zo uit te laten over een vrouw die je zo lang nabij is geweest. De Noorse schrijver Jostein Gaarder heeft zijn ongenoegen hierover op een creatieve manier verwerkt. In zijn *Vita Brevis* geeft hij Augustinus' geliefde een naam, Floria, en een stem: het werk bestaat grotendeels uit een gefingeerde 'brief van Floria aan Augustinus', vele jaren na haar wegzending geschreven.

Floria kan hun verhouding nu vanuit haar optiek beschrijven, en het wekt geen verbazing dat dit een heel ander beeld oplevert. De Kerkvader krijgt een reeks verwijten naar het hoofd geslingerd, die in moderne oren alleszins terecht klinken: hij heeft zijn liefde voor haar ingeruild voor een abstractie en dogmatische principes, en slaat de redding van zijn eigen ziel hoger aan dan haar leven; hij kampt met een moeder-complex, een ongezonde obsessie tegen al het zinnelijke en een haat tegen de schepping. Hij heeft haar verraden en verloochend. Zelf denkt Floria met weemoed en liefde terug aan hun jaren samen, en houdt ze nog steeds van haar Aurelius.

Die mengeling van emoties is overtuigend en ontroerend, en de tekst vermijdt de valkuilen van goedkoop sentiment of 'politieke strijdbaarheid'. Dat komt ook omdat Gaarder de fictie consequent volhoudt: het originele manuscript is 'via het Vaticaan' in Zuid-Amerika beland en nu 'voor het eerst vertaald' met veel verklarende voetnoten. Het fictie-karakter is niettemin evident, al was het maar door de aanduiding 'roman' op de titelpagina.

Soms overtuigt het boek iets minder: zo moet Floria's belezenheid blijken uit talloze 'gevleugelde woorden', die na een paar bladzijden gaan irriteren in al hun fletsheid. Hier en daar valt een 20ste-eeuwse notie of anachronisme uit de toon, zoals Floria's angst voor naderende kerkelijke vervolging van vrouwen. Verder zijn de talrijke citaten uit Augustinus' *Confessiones* niet opgenomen in de bekende Nederlandse vertaling van Gerard Wijdeveld, maar, om stilistische redenen, vanuit het Noors vertaald. Dat leidt tot een nogal vrije weergave en doorbreekt daarbij de illusie wel heel ruw.

Maar afgezien van zulke details is het heel plezierig om de naamloze vrouw uit Augustinus' leven nu eens uitvoerig aan het woord te horen. Wat ze zegt is bovendien heel verstandig en wijs: het leven is kort, laten we ervan genieten, in ontzag voor Gods schepping maar zonder nodeloze krampachtigheid.

Augustinus zou vermoedelijk niets begrijpen van onze warme belangstelling voor zijn concubine, zoals Peter Brown in zijn bekende studie over de Kerkvader zegt (*Augustinus van Hippo*, Nederlandse vertaling Amsterdam 1992; p. 50). Hij zal haar wel hebben gezien als een soort dienares, die je eenvoudig kunt wegsturen wanneer je moeder en je carrière daarom vragen. Floria's harde én tedere woorden zouden hem dus wel bizar in de oren geklonken hebben. Maar dat maakt ze absoluut niet minder relevant en overtuigend als moderne reactie op zijn werk.

Vincent Hunink